

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

R. P. Ioannis Azorii Lorcitani, Societatis Iesv Presbyteri Theologi, Institutioes Morales

In Quibus Vnivers[ae] Quaestiones ad Conscientiam recte aut prauè
factorum pertinentes, breuiter tractantur

Azor, Juan

Coloniae Agrippinae, 1602

1. Quid sit Actus Humanus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14077

I

R. P. IOANNIS AZORII
LORCITANI, E SOCIE-
TATE IESV;
INSTITVTIONVM
Moralium

LIBER PRIMVS.

DE ACTIBVS HVMANIS.

Caput I.

Quid sit actio humana.

ANTE QVAM præceptorū De- calogi, & Sacra- mentorū tracta- tionē aggredior, pauca quædā tan- quam prima to- tius operis ele- menta explicare constitui, quæ ce- teris à me dicen- dis maiorem, pleniorēq; lucem afferre possint. Ea autem sunt, de actibus humanis, in quibus om- nis officij laus, & vituperatio consistit: de eorum bonitate, & prauitate: de cōmuni- bus animorum affectibus, ex quibus sæpe peccata oriuntur, & quorum vna moderatrix est virtus: de virtutibus, ex quibus honorum operum fructus existunt: de peccatis generatim, quæ pœnis iure debitis ple- ctuntur: de meritis hominum, quæ suis quoque honoribus, & præmiis mercedibus compen- santur: de legibus demum, quæ benefactis præ- mia, malefactis supplicia certa constituunt. Quæ omnia ex S. Thoma optimo videlicet harum re- rum tradendarum magistro, velut ex fonte puro, & liquido hausta, Deo duce, & auspice, primis se- ptem libris expediam dilucide, & singula, qua po- tero breuitate perstringam.

Quæritur Primò, quanam sit actio humana? Respondeo, eam esse, quæ ex libera hominis vo- luntate originem habet: hæc autem actio est, quæ ex rationis deliberatione seu mentis consultatio- ne progignitur: ita vt actio humana idem peni- tus sit, quod actio hominis deliberata, siue actio, quæ ex ratione deliberante promanat.

Secundò quæritur, An actio humana eadem sit, quæ actio cōueniens homini, vt homo est. Respon- deo, S. Thomam tria de actione humana tradidisse. Primò, eam esse, quæ conuenit homini, quate- nus homo est. Secundò, esse eam, cuius homo do- minus est. Tertio, huiusmodi actionem esse, quæ ex libera hominis voluntate proficiscitur. Sed hæc tria inter se non videntur cohærere: non enim videtur esse eadem actio hominis, vt homo est, quæ actio humana, seu libera: Nam prima rei obiectæ cogitatio, quæ in mentem nostram incur-

rit, & omnem voluntatem antecedit, est actio ho- minis, vt homo est, quippe quæ non est homini cum belluis communis, & tamen humana actio non est, quia ex libera hominis voluntate non profluit. Deinde in ipsa quoque voluntate sæpe insunt primi quidam motus, & actus omnem ra- tionis deliberationem præcurrentes: qui actus sunt hominis, vt homo est, quoniam sunt hominis proprii. Et tamē non sunt actiones humanæ, cum liberi actus non sint. Adde quod ridere, flere, & loqui, sunt actiones hominis, vt homo est, cū non sint homini cum cæteris animantibus communes, & tamen actiones humanæ non sunt; cōueniunt enim etiam pueris, & amentibus, in quibus libe- ra actio non est. Accedit item his, quòd in seruis humanæ actiones sunt propriæ, quia ex delibera- tione rationis agunt, & tamen serui non sunt sua- rum actionum domini; earum enim ius, & pote- statem habent ij, quorum sunt iuri, potestati, & dominio subiecti.

Ad hæc omnia Caietanus, & iuniores respon- dent dicētes, S. Thomam loquutum esse de actio- nibus hominis in moribus: in re autem morali ac- tio hominis, vt homo est, ea dicitur, quæ libera est: licet in naturalibus actio hominis, vt homo est, nō semper sit libera, sed solum hominis prop- ria, per quam à cæteris animantibus omnino di- stinguitur. Item aiunt, S. Thomam accipere nomi- ne actionis conuenientis homini, vt homo est, eā, quæ tum per naturam, & substantiam, tum per modum, quo fit, est hominis propria: & huiusmo- di actionem esse humanam, & liberam: quoniam modus agendi proprius in hominibus est ex ra- tione, & volūtate. Cæterum fortassis S. Thomam facilius interpretari possumus, si dicamus, cū do- cēt, actionem humanam esse, quæ cōuenit homi- ni, vt homo est, perinde esse, ac si dixisset, quæ con- gruit homini per rationis, & voluntatis facultate- m: nam actiones conuenientes homini ex so- la intelligendi, ridendi, flendi, & loquendi vi, quamuis solius hominis propriæ sint, non tamen dicuntur esse actiones hominis, vt homo est, quia solum conueniunt homini ex aliqua parte, & fa- cultate certa, licet hominis propria, non ex omni parte: homo enim, vt homo est, id dicitur esse, quod ex toto est, non quod ex parte est: ex toto au- tem homo est, ex rationis, & voluntatis facultate, non verò ex sola intelligendi, ridendi, flendi, aut loquendi potestate. Quare sequitur, vt rectè

Caiet. 1. 2.
q. 1. art. 1.
Victoria ci-
tas à Me-
dina 1. 2. q.
1. art. 1.

S. Tho. 1. 2.
q. 1. art. 1.

tradiderit S. Thomas, actionē hominis, ut homo est, hoc est, quæ conuenit homini ex toto, non ex parte, esse humanam, & liberam. Eodem pacto primi voluntatis actus, qui rationis deliberationem præcurrunt, quamuis solius hominis sint proprii, non tamen sunt actus hominis, ut homo est: quoniam non conueniunt homini ex toto, sed ex parte, nempe ex voluntate rationem penitus præueniente. Sic etiam ad id, quod obiectum est de seruatorum actionibus respondeo, cum S. Thomas docet, eam esse actionem humanam, cuius homo dominus est, non loqui eum de dominio ciuili, quale dominus habet in actiones, opera, & officia serui; sed de dominio naturali, quod quisque habet in suas functiones, & opera ob liberum arbitrium, quæ est facultas rationis, & voluntatis, ex quibus laudari, aut vituperari iure benefacta, & malefacta possunt.

S. Tho. 1. 2.
q. 1. art. 2.

Tertio Quæritur, An actio humana eadem sit, quæ libera hominis actio? Respondeo, S. Thomam docuisse, idem esse, cum ait, actionem humanam dici cuius homo dominus est. Verum facile quis obijciat, in patria cælesti Beati spiritus clarè intuentur: & diligunt Deum, eiusque aspectu perpetuò fruuntur: & huiusmodi tres actiones sunt propriæ humanæ: nec tamen liberæ in Beatis illis mentibus, quoniam necessariò Deum manifestè vident, necessariò diligunt, & eius delectantur obtutu. Respondeo, Cum actionem humanam liberam esse dicimus, loquimur de ijs actionibus humanis, in quibus nos ipsi in hac vita mortali exercemus: tres autem illas, quas in cælo Beati spiritus præstant, liberis huius vitæ actibus ex Dei gratia profectis cõsecuti sunt, quamuis modo eis necessariò perfungantur.

Arist. li. 2.
Physi. tex.
40.

Quarto Quæritur, An proprium sit hominis propter finem agere? Hoc ideo quæritur, quia Aristoteles apertè docet, naturam agere propter finem. Respondeo, dupliciter contingere posse, ut aliquid propter finem agat: vno modo absque cognitione finis, sed solum in finem ab alio agente cum cognitione directum: quo pacto sagitta emissã dicitur moueri propter finem: non quòd eum sagitta cognoscat: sed is, à quo in finem refertur. Et in eum sensum dixit Aristoteles, naturam omnem propter finem agere, quia à Deo eam in finem referente dirigitur. Altero modo aliquid agit propter finem, quòd agit cum cognitione finis. Sed hoc rursus bifariam contingit. Primo cum quispiam agit cum cognitione rei, quæ est finis; non tamen cum cognitione finis, ut finis est. Deinde cum quispiam agit cum agnitione finis, quatenus finis est. hoc est, quatenus est id, cuius gratia aliquid fit. Belluæ agunt propter finem primo modo: nam dum potum, aut cibum capiunt, quia siti, aut fame vexantur, sitim, & famem sensu percipiunt; item ipsum cibum, & potum, cuius desiderio mouentur, sensu cognoscunt, non tamen agunt propter finem secundo modo, quoniam non cognoscunt respectum, & ordinem, quo id, quòd est ad finem, tanquam idoneum, & aptum ad eum assequendum refertur.

Solius igitur hominis est propter finem moueri, & agere cum cognitione non solum rei, quæ est finis, sed etiam finis quæ finis est; quia cognoscit, & adhibet ea, quæ sunt ad finem quatenus uti-

lia, & commoda ad eum assequendum, & gratia ipsius finis adipiscendi. Brutæ siquidem animantes solo instinctu, & impulsu naturæ ad ea feruntur, quæ sunt ad finem apta, & idonea; feruntur tamen ad ea solum quia ijs delectantur, & proinde quidquid perquirunt, & sectantur, auidè gratia delectationis exquirunt, & consecretantur, cum tamen homo multa cupiat, amet, & amplectetur, ut utilia ad aliquid aliud consequendum: ita ut, etiam si illud sit sibi molestū, graue, & acerbum, nihilominus tamen eligat, quia est utile ad id, quòd appetit obtinendum. qua ratione potionem sibi amaram sumit ægrotus: & dux difficile bellum aggreditur: mercator navigationem suscipit periculosam: miles strenuus, & fortiter pugnat.

Quinto Quæritur, An cuiuscunque actionis humanæ sit aliquis finis vltimus? Nam peccati, quòd veniale vocatur, non videtur esse aliquis finis vltimus: nec Deus certe eius peccati finis est, ut manifestè liquet: nec verò res aliqua creata; alioqui enim veniale in crimen, siue peccatum lethale transferret. Respondeo, finem vltimum bifariam dici; vno modo per affirmationem, qui finis est ceteris superior, & id, cuius gratia reliqua sunt: Altero modo per negationem, qui in nihil aliud refertur, quāuis ipse finis nō sit id, in quòd cetera dirigitur. Cuiuscunque igitur actionis humanæ est aliquis finis vltimus: non enim est in infinitum progressus, quoniam sic actio nostra esset inanis & vana: sed nostrarum actionum finis aliquando est vltimus per affirmationem; ut, cum quicquam agimus propter Deum, in quem omnia bona suapte natura referuntur, à quo, ut à fonte plenissimo promanarunt: aliquando verò est finis vltimus tantummodo per negationem. Cum veniale itaque peccatum admittimus, ipsum peccatum quatenus nobis iucundum eligimus, & amplectimur, nec in Deū, aut in aliquid aliud referimus; sed propter ipsum, ut tale est: quia nimirum eo delectamur, admittimus. Nec tamen continuò sequitur, ut omne peccatum sit lethale: potest enim esse leuis, & venialis noxa, vel quia materia est per se exigua, & minima; vel quia rationis deliberatio plena nondum fit, & omni ex parte perfecta.

Sexto Quæritur, An omnium actionum humanarum sit vnus tantum vltimus finis? Respondeo, vltimum finem esse duplicem, vnum priuatum & speciale; alterum cõmunem & generalem. Actionum igitur humanarum omnium vnus est vltimus finis communis; non tamen priuatus, & specialis. Nam dum aliquid homo agit, etiam dum peccat, vnum cõmune bonum appetit, quòd est, ut bene habeat, & omni malo careat: at vero Deum, qui est omnium bonorū finis vltimus specialis, non semper optat, & expetit.

Septimo Quæritur, An actionis humanæ plures fines vltimi esse queant? Respondeo, Si finis vltimus sit per affirmationem, nequeunt esse plures fines vltimi: quia finis, qui refertur in alium eo ipso nō est vltimus: At vero si finis sit per negationem vltimus, possunt esse, & multarum actionum nostrarum, & eiusdem actionis multi fines vltimi: potest enim quis multa peccata committere inter se omnino diuersa, quorum vnus

minime

minime in aliud referatur. Deinde potest quis eodem actu velle, & appetere æque duo peccata distincta, ita ut vnum non velit propter aliud, sed vtrunque propter ipsummet: quia vtroque æque, & pariter oblectatur, aut vtrunque tanquam si bi utile, & iucundum bonum, sed contra leges, & iura concupiscit.

Cap. II.

Quid sit actio libera.

QUÆRITUR primum, Quid sit actio libera? Respondeo, libertatem, ut ex Magistro sententiarum colligitur, quadrifariam dici. Est enim libertas, qua quis est liber à peccato: altera verò, qua quis liber est à miseria, & poena: tertia à violentia: quarta à necessitate. Libertas, qua quis liber à peccato est, ea est, de qua Apostolus ait: *Vbi spiritus Domini, ibi libertas*: & Christus Dominus Iudæis dixit: *Si vos Filii liberaueris, verè liberi eritis*. Libertas, qua quis liber est à miseria, est, de qua idem Apostolus ait: *Ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem glorie filiorum Dei*. Liberum à violentia est, quicquid in agendo, vim extrinsecus illatam non patitur. Libertas, qua quis liber est à necessitate, est, cum non ex necessitate naturæ operatur, sed ex rationis, & voluntatis facultate sic agit, ut non agere possit.

Secundo Quæritur, in quibus sit libertas, unde quis dicitur liber à peccato? Respondeo, eiusmodi libertatem naturæ suæ vni tantum Deo congruere, quoniam est per naturam bonus. Deinde Christus etiam Dominus, quatenus homo est, omnibus modis absolutam habet libertatem à peccato: nam quamquam vi, & conditione sola naturali humanæ naturæ assumptæ eam non habeat, habet tamen ex propria ratione personæ diuinæ in humana natura subsistentis, & cum ea admirabili nexu & vinculo coniunctæ. Persona enim diuina in quacunque natura subsistat, peccare nequit, quippe quæ ex se ipsa bonitatem habet, & sanctitatem. Tertio Beati spiritus ex vi gratiæ plenissimæ, & beatitudinis, quam Dei beneficio sunt consecuti, peccare non possunt, quoniam eadem ratione Deum necessariò diligunt. Quarto Beatissima Virgo, Apostoli, & confirmati in bono, & gratia diuina, dum in hac vita mortali degit, peculiari & singulari Dei prouidentia munere per totum huius vitæ cursum ita suauiter ducuntur & diriguntur, ut à bono nunquam grauius, vel leuiter peccantes, aut saltem grauius aberrant & excidant. Huiusmodi autem singulare & eximium diuinæ prouidentia donum in eo situm est, ut confirmatus in bono, sic certis quibusdam & peculiaribus diuinæ gratiæ prædijs præuenientibus, comitantibus & subsequentiis efficacissime dirigatur, ut à recto nunquam deflectat, quamuis liber prorsus semper existat in bonis operibus præstandis, & mandatis quoque diuinis exequendis & obeendis citra vllam violentiam, & necessitatem: nam vbi, & quando, & cui vult Deus, bonam cogitationem, ita opportunam & commodam inijcit, ut id velit, quod vult Deus, quamuis possit non velle: & ita aduersus malum cogitationem suggerit, ut

id respuat & fugiat, licet possit non fugere. Ad extremum quisquis in hac vita singulari Dei beneficio diuinam gratiam assequitur, à peccato liberatur: quia diuina gratia peccatum omne, siue originis, siue lethale penitus euellit ac tollit, et si non omnia semper venialia extinguit, & remittit.

Tertio Quæritur, in quibus sit libertas, qua quis liber est à miseria? Respondeo, hac libertate eos frui, qui ad patriam cælestem iam, & beatitudinem peruenere: & hac fruebatur etiam primus homo ante peccatum, ita tamen, ut eam amittere potuerit, sicut & reuera amisit. Beati verò cæli incolæ ita liberi sunt à miseria, ut miseri amplius esse non possint.

Quarto Quæritur, quibus insit libertas, qua quis liber est à violentia? Respondeo, Libertatem hanc esse in omnibus ijs, quæ inuitè nõ sunt, siue ex voluntate, siue ex naturæ necessitate libertas ea proficiscatur. Natura enim, dum naturali propensione mouetur, vim non patitur: & voluntas, dum ex cogitatione, aut cum cognitione operatur, sponte sua, & non per vim agit, & tamen necessario aliquando velit, non cogitur. quoniam si voluntatis est actus, eo ipso est iuxta naturalem voluntatis propensionem effectus. Est enim voluntas ad volendum suæ naturæ conditione procliuus. Ex dictis igitur efficitur, ut triplex, quæ descripsimus, libertas dici merito possit, libertas gratiæ, qua sumus à peccato liberi: libertas gloriæ, quæ omnis miseriæ est experta & neficia: libertas naturæ, quæ à violentia immunis existit.

Quinto Quæritur, quibus insit libertas, qua quidpiam est liberum à necessitate, & in quo consistat? Respondeo, huiusmodi libertatem in hoc esse sitam, ut ea causa dicatur liberè agere, quæ positis omnibus in agendo requisitis ita operatur, ut absque vlla varietate, vel mutatione in se, vel in altero facta, possit agere, & non agere. Dicimus primò (omnibus positis seu requisitis ad agendum) quoniam si aliquid eorum desit, causa in agendo non idcirco libera ex se non est, nam si non potest opposita, id ideo est, quia deest aliquid necessarium ad agendum, veluti si desit voluntati generale Dei auxilium ad volendum, non potest voluntas velle, quamuis sit suapte natura libera. Dicimus secundo (absque vlla varietate vel mutatione in se, vel in altero facta,) quia in hoc distinguitur causa libera à causa necessaria, quòd causa libera, positis necessarijs ad agendum, & non mutatis ita agit, ut possit non agere etiam absque vlla mutatione in ipsa, vel in alio existente: sic enim liberè volumus, loquimur, & legimus, ut possimus non velle, non loqui, non legere, rebus omnibus eodem modo se habentibus. at vero causa necessaria positis omnibus requisitis ad agendum, si firma & non variata permaneant, ita ex conditione naturali agit, ut non possit non agere, nec possit ab actione desistere. quòd si desinat agere, aut oppositum faciat, id ideo est, quia in ijs, quæ sunt necessaria ad agendum aliqua est facta mutatio: aut quia sunt subtracta in totum, vel ex parte: aut quia sunt impedita: aut aliqua alia ratione variata. Sic leuia suæ naturæ conditione sursum ascendunt, grauium deorsum feruntur, aqua